

Sorgesång över Gaza

Gazaremsan i dag. På stranden i Shaati lekte Samira som barn. För sju år sedan flydde hon till Västbanken. Foto: Corbis/AOP

”Efter allt jag läst och hört om Gaza var jag beredd att mötas av en mur av agg och bitterhet. Men i Gaza var det tvärtom, det utstrålade vitalitet och öppenhet.” Så upplevde DN:s mångårige medarbetare Nathan Shachar sitt första besök i Gaza 1975. I dag är allt förändrat.

Läs Nathan Shachars personliga berättelse om Gaza – och om Samira, som vittnar om hur den sekulära, palestinska frihetskampen kommit att övertrumfas alltmer av de radikala islamisterna i Hamas.

● I ett litet kök i Ramallah på Västbanken sitter en kvinna från Gaza och tittar spånt på sändningarna från striderna. Hjäromdagen, när ett F-16 plan fällde en attackmissil över ett skjul på stranden i Gaza och dödade fyra små barn, grät Samira. De såg ut som blodiga trasor i sanden, så små var de. Det var hennes strand i Shaati, där hon lekte varje kväll i solnedgången tills farmor slog slevan mot eldfatet och kallade hem barnen.

Men varje gång al-Aqsa, Hamas tv-kanal, berättar om nya ”martyrer” som fallit under striderna mot de israeliska soldaterna går en ilning av triumf och belåtenhet genom henne, och hennes matta blick lyser upp.

Jag har aldrig varit i närheten av ett sådant hat. Det känns litet kusligt, som att stå alldeles inpå ett radioaktivt ämne.

– De tror att de ska till paradiset, men jag tror att de hamnar någon annanstans.

Jag såg Gaza första gången 1975,

mer än ett kvartssekel efter att Samiras farföräldrar flydde sin hemby Aqar, någon mil sydost om Tel Aviv. Jag var tjugotre och skulle göra ett reportage om ett nytt byggprojekt som Israel lanserat i Sheikh Radwan utanför Gaza City.

Tanken var att flyktingarna skulle flyttas från lägren till permanenta bostäder med täta tak och bekvämligheter, vilket de gärna gjorde. Men Yassir Arafat, palestiniernas exiliedare, var orolig för att bygget skulle göra flyktingarna vänligare inställda till ockupationsmakten. Hans radiostationer i Beirut och Bagdad basunerade ut blodisande hotelser mot alla som understod sig att nappa på anbudet att flytta in i de nya husen.

Efter allt jag läst och hört om Gaza var jag beredd att mötas av en mur av agg och bitterhet. Men Gaza var tvärtom, det utstrålade vitalitet och öppenhet, och var gång jag återvände dit så var det med förväntan. I dag förknippas vi Gaza med ex-

trem, antivästlig jihadism. Men de jämnåriga jag träffade den gången var ivriga att ansluta sig till väst, och långtifrån att demonisera och förbanna västvärlden. De diskuterade framsteg, utbildning, revolution och oberoende. Deras ideologiska ledstjärnor var västerländska. De var var medlemmar i olika kommunistiska folkfronter, bekostade av Moskva och Östberlin, men de skulle mycket hellre ha blivit sponsrade av London och Paris. Vi åt fisk och drack öl på stranden, där unga kvinnor i baddräkt – palestinska kvinnor, några turister fanns inte – kom och gick som de ville.

Stranden vid Shaati, det största av Gazaremsans flyktingläger, kryllade av ivriga brunbrända barn. I lägreets minimala hem fanns ingen plats, till och med matlagningen sköttes utomhus. Ungar skulle inte hänga de upptagna kvinnorna i kjolarna, stranden var deras lektrum. De metade, flög drakar och släpade blöta trädgrenar till al-tabuun, bak-

DN i Ramallah
Nathan Shachar
DN:s korrespondent

arbetningsmarknad. Man odlade morötter i blomsterlådor, födde upp kaniner och höns på verandor och köpte in billiga sötsaker från Egypten. För att slippa köpa mjölk från israeliska mejerier köpte upprorsmännen kor från israeliska bönder.

I stället för att låta detta ske försökte de förvirrade israelerna stoppa hela projektet. Barocka scener utspelades då fallskärmsjägare grep upprorets kor och förde bort dem. För att visa vem som bestämde stängde militärguvernören skolor och universitet i Gaza, och när han öppnade dem stängdes de av upprorsmännen, för att visa att det var de som bestämde.

När jag träffade henne inte förrän 15 år senare, under det första palestinska upproret mot Israel som bröt ut i december 1987. Det blossade upp i Gaza, drivet av ett rykte om ett israeliskt ilddåd. På ett dygn varit bäst i klassen, och hon talade om sin doktorsavhandling, fast hon knappt fyllt tjuo. Vi var imponerade.

För att inte barnen skulle förvildas under de långa månaderna av gatubräk och stenkastning ordnades underjordisk stödundervisning i hemmen. Samira hade hand om projektet i Gaza City. Det var ingen liten uppgift. Barn skulle samlas på bestämda timmar i olika hem varje gång enligt ett komplicerat schema. Samira låg vid universitetet i Bir Zeit på Västbanken. Hon hade alltid varit bäst i klassen, och hon talade om sin doktorsavhandling, fast hon knappt fyllt tjuo. Vi var imponerade.

När hela verkligheten vändes upp och ned lämnade hon universitetet och skyndade sig hem.

– Plötsligt stod vi i centrum. Hela världen brydde sig om oss. Vi, som ingen brytt sig om, blev inne. Kända

journalister flockades i vårt nedkörda flyktingläger och vi blev symboler för en massa saker. Det var en berusande känsla. Hela livet fylldes av mening, och det finns inget som unga behöver mer än mening. Ge dem mening och de kan överleva på en brödkant.

Det arabiska ordet för uppror, intifada, inkorporerades i alla språk. Också gatustridernas koreografi bildade skola. I mars 1988, efter bara några månader, bar hundratals studenter i Kalifornien kaffiye, den palestinska bondens svartrutiga huvudsjal, när de protesterade mot USA:s politik i Nicaragua.

Ännu märkligare var det att arabländerna tog palestinierna till sitt bröst. När palestinska flyktingar drog in i arabvärldens städer efter 1947-1949 hade de inte funnit tröst i någon broderlig famn. Arabstaternas ledare förmedlade då deras invasionsarméer slogs tillbaka av judarna, och man hade uppfunnit en myt om debaclet: ”Om bara palestinierna hållit ut i stället för att sälja mark och fly hals över huvud hade det aldrig gått så illa.”

– Det där var som en nagel i ögat på oss. Vi visste att det var palestinierna som bjudit det hårdaste motståndet, medan arabernas kampanj var alldeles misslyckad. Men araberna trodde att vi var fega. ”Stenarnas barn” blev vår upprättelse.

Efter en veckas uppror publicerade den kuwaitiska tidningen

al-Qabas dikten Awlad al-Hajjar, ”Stenarnas barn”, av den syriske poeten Nizar Qabbani. Den var tillägnad de stenkastande flyktingbarnen i Gaza och var också en upprättelse åt de förtalade palestinierna. Dikten hänade arabvärldens dästa borgare, som hade det så bra där de satt på sina kaféer, upptagna med lägenhetsköp och affärstransaktioner. I Qabbanis dikt sonade palestinierna med sitt blod för ”de bekväma” arabernas synder.

– Qabbani var min författare framför alla andra, minns Samira, och han var en sann feminist. Hans system hade tagit livet av sig för att slippa giftas bort med en främling, och han såg så klart hur sjuka relationerna mellan könen var.

Men mitt i yran av frigörelse, frihetskamp och moderna drömmar hände något helt annat, något som ingen kunde se förrän långt senare. Något som gav Gaza en knuff i helt annan riktning och skulle kasta en skugga över Samiras liv. Mitt i den sekulära revolutionen såddes fröet till Hamas islamiska revolution som – till skillnad från Samiras intifada – skulle krönas med framgång.

1978 gav Israels försvarsminister Ezer Weizman tillstånd att bygga Gazas islamiska universitet. Bakom projektet stod Ahmad Yasin från det muslimska brödraskapet. Han var förlamad och rullstolsbunden, men omätligt populär bland sina anhängare.

– Är israelerna från vettet, sade en palestinsk advokat i Gaza, begriper de inte att det här universitetet kommer att bli en fabrik som producerar fanatiker?

Knappt hade universitetet invigts förrän häftiga gräl och strider om dess skötsel och inriktning bröt ut mellan brödraskapet och de sekulära rörelserna. Islamisterna hade planerat universitetet och skrapat ihop pengarna från oljestaterna, och de ville bestämma över det. Men Yassir Arafat var som alltid misstänksam mot allt som drog sig undan hans kontroll.

Israel sörjde inte över att Arafat utmanades på sin egen hemmaplan. Eftersom Israel inte kunde bestämma sig för vad de skulle göra med Gaza fanns inga långsiktiga planer. Politikerna överlät remsans dagliga skötsel till säkerhetstjänsten Shabak, vars enda princip var söndra och härska.

Muslimska brödraskapet var avskytt och förföljt i nästan alla arabländer, blotta namnet väckte obehag hos många gazabor. Det visste shejk Yasin, och han hade funderat ut en lösning på det problemet. En vecka in på det palestinska upproret lanserade han en ny rörelse, den muslimska motståndsrörelsen, förkortat Hamas, ett ord som också betyder ”entusiasm” på arabiska.

– Vi märkte det knappt, vi var så upptagna med att förändra världen. Men det var de som förändrade

Vi märkte det knappt, vi var så upptagna med att förändra världen. Men det var Hamas som förändrade världen. Allt vi gjorde är glömt, men Hamas står mitt på scenen.

Samira

världen. Allt vi gjorde är glömt, men Hamas står mitt på scenen.

Hamas kallade sig för motståndsrörelse, men dess motstånd riktades inte så mycket mot Israel som mot det egna samhället. Shejk Yasin var emot våldsamt motstånd, han ville bygga upp sin rörelse och överlata Israels öde åt Allah.

Hamas hotade och brände ställen som sålde öl, anhängarna delade ut flygblad mot oanständig – västerländsk – klädsel och mot utflykter på stranden. Gazaborna började inse att islamismen inte handlade om böner eller tro, utan om allt. Våren 1990 utfärdade Hamas ett dekret som blivit berömt. Med den palestinske historikern Salim Tamaris ord: ”Gaza blev den första staden i Medelhavets historia där bad förbjöds. Flera flygblad varnade för de moraliska faror som hörde ihop med havets njutningar. Under det tredje upprorsåret betraktades en oskyldig strandpromenad ... som kätteri.”

– Vi skrattade åt dem. De var så löjliga i sin förnekelse av livets goda, de var en liten udda sekt och skulle så förbli, det var vi säkra på, säger Samira.

Med sitt vilda hår, sina jeans och sina utländska bekanta var Samira ett koncentrat av allt det som väcker obehag och aggression hos Hamas trogna. Dittills hade hennes föräldrar och farföräldrar, som alla gick i traditionell

Världen

Gazakrisen.

Samira. Första gången jag satte på mig de svarta skynkena mådde jag fysiskt illa. Det var inte klädseln, utan min egen kapitulation.

➔ klädsel, varit stolta över hennes framfart. Hon var framtiden, och den nationella rörelsen var sekulär, så var det bara. Samira kysste sin farfar på hand som alla österlänningar och visade de äldre sin vördnad, men framtiden tillhörde henne, inte dem, det var bägge parter övertygade om.

Men upproret, med sin kraftiga moderna impuls, hade spelat med för hög insats. När det omsider misslyckades, och Israel red ut stormen med olika motmedel, framför allt genom att ersätta strejkande palestinier med turkar och rumäner, så passade det Hamas utmärkt.

– Hamas beskrev oss som blinda offer för västerlandets sirensånger. Revolution, feminism, alla våra ismer var falskt glitter som narrat oss att vända ryggen åt vår egen kultur. Politik, förhandlingar, allt var fåfängligheter för dem. Varken USA, världsoptionen eller FN kunde hjälpa oss.

Hamas var lika radikalt som Samira, men dess ledstjärna lyste inte upp vägen framåt utan det förgångna. Barnen i Hamas föreningar och skolor fick en klädkod att rätta sig efter, och efterhand blev Samiras utseende och hennes sätt avvikande i Shaatis gränder. En gång när hon kom hem efter en vecka på Västbanken visade en sten förbi och slog i husväggen intill henne.

– Jag vände mig om, men jag såg ingen.

Universitetet i Bir Zeit på Västbanken stängdes allt oftare av Israel, och Samira åkte hem till Shaati, där islamisterna nu möblerade om i allt raskare tempo, i folks medvetande såväl som i deras klädsel. Samira förstod att hennes framtoning och fria liv blivit en börda för hennes föräldrar, att kvarteret, där man varit stolt över hennes framgångar, nu nagelfor henne med alltmer kritiska blickar. En person från moskén försökte tala henne till rätta, men hon vägrade lyssna. Då talade

han med hennes far, och det blev han som vädjade till henne att sätta på sig jilbab och hijab som de andra kvinnorna.

– Det är inte för min skull, det vet du. Men vi kan inte gå emot alla de andra, vi har inte kraft till det.

Hon visste att han hade rätt. Hon kunde antingen kröka rygg eller lägga sten på föräldrarnas börda.

– Första gången jag satte på mig de svarta skynkena mådde jag fysiskt illa. Det var inte klädseln, utan min egen kapitulation.

Vid samma tid gav Hamas ungdomsfalang sin ledare Yasin ett ultimatum: Låt oss delta i våldsamma aktioner mot Israel, annars går vi över till islamska jihad – en ny militant islamiströrelse. Yasin fann sig motvilligt i kravet. Snart var Hamas väpnade gren Izz al-Din al-Qasam i full verksamhet. Dess stora stjärna var Yihya Ayash, ”ingenjören”, vars bomber torpederade fredsprocessen mellan Israel och PLO.

Samira hade engagerat sig i fredsprocessen från första stund, liksom många andra i hennes rörelse al-Fatah. När Yassir Arafat kom till Gaza 1994 för att upprätta sitt självstyre fick islamisterna backa. Arafat hade egna gendarmer med sig, farliga unga män från Beiruts gränder. De sköt skarpt mot islamisterna.

Samira slet av sig de förhatliga svarta kläderna och fick ett arbete på utbildningsdepartementet.

Fejden mellan Arafats sekulära Fatah och Hamas klöv det civila samhället i två läger. Man var antingen fathawi eller hamsawi, och giftermål, affärsverksamhet och vänskap över klyftan blev alltmer sällsynta.

– Du måste förstå en sak med Hamas. De är duktiga. De struntar i allt som roar dig, att ta en drink och titta ut över Medelhavet, att fantisera om en större våning, kärlek, böcker. De lever inte ett liv, de tjänstgör i ett projekt, precis som bosättarna. De behöver ingen majoritet, för de får så mycket mer gjort än alla de vanliga människorna som

Våra tidningar framställer Hamas som hjältar, men vad är det för hjältemod att sitta tryggt under jorden medan vanligt folk bombas?

bara tänker på sig själva. När israeler åker på semester utomlands gräver Hamas tunnlar under jorden. En tunnel tar år att bygga, men det gör inget.

De tretton åren mellan Arafats återkomst och Hamas statskupp i Gaza gick helt i kulturkampens tecken. Samira var för upptagen för att tänka på familj och barn:

– Först måste jag hitta en man som var med på att låta mig fortsätta arbeta och studera. Jag hittade ingen. Min stora kärlek var en gift man som var besatt av samma stora uppgift: att hindra Iran och Hamas från att ta över Gaza.

Varför misslyckades ni?

– Därför att våra myndigheter var nedsmittade med korruption. Därför att vi satsat allt vi hade på fredsprocessen, som de israeliska nationalisterna lyckades krossa.

När Hamas tog över sommaren 2007 dödades många PLO-män med nackskott, bland dem mannen Samira älskade. Israel öppnade gränsen och några hundra PLO-funktionärer flydde till Västbanken, bland dem Samira. Hon har ingen egen familj, och ingen klan, vilket gör henne till en främmande fågel i grannarnas ögon. Hennes hjärta är i Gaza, som är stängt för henne, och hon följer dramat där.

– Jag önskar dem allt ont, Hamas menar jag. Dels av pur hämndlystnad, de har förstört mitt liv. Dels därför att de har kapat mitt folk och tvingat in dem på ett äventyr som inte har något lyckligt slut. Våra tidningar här i Ramallah framställer Hamas som hjältar, men vad är det för hjältemod att sitta tryggt under jorden medan vanligt folk bombas? **Vad hoppas du då på?**

– Jag håller mig inte med några förhoppningar. Det går inte att fixa det här. Det har blivit för komplicerat. Israel går inte att rubba. Kanske går det inte att rubba Hamas heller. Sluta prata om fred. Inte i vår tid. Sedan jag föddes har allt blivit sämre, sämre och sämre, oavbrutet.

naranjal@gmail.com

Detta har hänt.

- 1967: Israel erövrar Gaza efter egyptiskt militärstyre sedan 1948. Tiotusentals gazabor börjar arbeta i Israel.
- 1970: Det väpnade motståndet mot Israels ockupation ökar kraftigt.
- 1971-1972: I det så kallade smutsiga kriget krossar general **Ariel Sharon** de palestinska väpnade rörelserna.
- 1972: De första israeliska kolonierna på Gazaremsan.
- 1978: Egypten föreslår under freds-förhandlingarna med Israel självstyre för Gaza. Både Israel och PLO vägrar.
- 1987: Ett spontant, icke-väpnat uppror mot ockupationen bryter ut i Gaza i december och sprider sig till Västbanken. Hamas grundas.
- 1989: Hamas första terroråd i Israel. Dess ledare Ahmad Yasin och hundratal aktivister fångas.
- 1992: Israel och PLO inleder hemliga förhandlingar i Oslo.
- 1993: Israel och PLO undertecknar en principförklaring i Washington och fredsprocessen inleds formellt.
- 1994: Självstyre under **Yassir Arafat**. I oktober inleder islamister sin kampanj mot fredsprocessen med ett terroråd i Tel Aviv, 22 dör. De första väpnade konflikterna mellan PLO och Hamas.
- 1996: Hamas störste hjälte, bombmakaren Yihya Ayash, dödas i januari då hans mobiltelefon exploderar. Hamas hämnas med en serie terroråd i Israel.
- 2000: Det andra palestinska upproret bryter ut i september.
- 2001: Den första Hamasgranaten landar i Israel och sårar en person.
- 2002: Hamas dödar fyra israeliska soldater. Israel börjar bygga ett stängsel runt Gaza.
- 2004: Israeliska missiler dödar Hamas grundare Ahma Yasin, i mars, och i april hans efterträdare Abdulaziz Rantisi. De allt fler raketattacker mot Israel skördar sina första dödsoffer i maj.
- 2006: Hamas vinner det palestinska valet. Israel börjar begränsa Gazas import. I Hamas första stora tunnelaktion dödas två soldater och en förs bort, **Gilad Shalit**, som fem år senare växlas ut mot tusen palestinska fångar.
- 2007: Hamas tar makten i Gaza. Israel skärper embargot och inför sjöblockad.
- 2008: En inofficiell vapenvila mellan Israel och Hamas inleds i juni. Den förklaras avslutad av Hamas i december och 70 missiler avfyras mot Israel på en dag, nytt rekord. Kring årsskiftet angriper Israel Hamas i Gaza. Över 1300 dödas, knappt hälften är civila.
- 2012: I november dödar Israel Hamas befälhavare Ahmad Ja'abari i en missil-attack. Under en veckas flyg- och missilduell dödas 169 palestinier och sex israeler.